DIODORUS, CURTIUS, ARRIANUS
QUIBUS EX FONTIBUS
EXPEDITIONES AB ALEXANDRO IN ASIA USQUE AD DARI MORTEM FACTAS
HAUSERINT.

DISSERTATIO
INAUGURALIS HISTORICA
QUAM
AUCTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM
IN
ACADEMIA ALBERTINA ORDINIS
AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE CAPESSENDOS
DIE XXI M. APR. MDCCCLXX
H. XI. L. C.
PUBLICE DEFENDET
AUCTOR

RUDOLFUS PETERSDORFF
RASTENBURGENSIS.

ADVERSARIORUM PARTES AGENT:
G. DITTMAR, CAND. HIST.
C. LAUDIEN, CAND. HIST.

GEDANI.
TYPIS A. G. KAFEMANNI.
1870.

G.833

1873, Jan. 23.
Subscription Fund.

VIRO HUMANISSIMO

DR. C. W. NITZSCH

PROF. PUBL. ORD. HIST. IN ACAD. ALB.

PRAECEPTORI

PIO GRATOQUE ANIMO

AUCTOR.

Quaestionibus de Alexandri Magni fontibus adhuc institutis, quamquam nonnullae earum magna cura diligentiaque sunt habitae, tamen rem non ad liquidum esse perductam, quoniam inter doctos satis constat, denuo hunc locum accuratius pertractare operae pretium esse arbitror. Nam vel a Sancto Crucio, ut leviores auctores praetermittam, „multa elegantius quam verius dicta esse“ iam Mueller recte adnotavit[1]). Et Hullmann et Geier et Mueller fragmentis collectis, dispositis atque adnotationibus instructis ad fontes Alexandri rectius accuratiusque diiudicandos plurimum contulerunt. Attamen usque ad hoc tempus arte critica ne satis quidem est explicatum, quibus ex fontibus Curtius, Diodorus, Plutarchus, Troius Pompeius, Polyaenus historiam Alexandri Magni hauserint, nedum de primariis fontibus, quo in numero Clitarchi et Callisthenis praecipue mentionem fecerim, accuratius sit quaesitum. Sed hinc cave, coniicias, me aut Rauni aut Volquardseni quaestiones non inspexisse[2]). Qui uterque, Muelleri fragmentis nisi fallor adductus, narrationem Alexandri a Curtio aeque atque a Diodoro ex Clitarcho solo esse haustam coniecit. At falsam esse hanc sententiam, equidem sine ulla dubitatione

---

1) cf. Carolus Mueller: scriptores rerum Alexandri Magni. Praefatio.

2) Raun: De Clitarcho Diodori, Justini, Curtii auctore. Bonnae 1868 Diss.

Volquardsen: Untersuchungen über Diod., Buch XI—XVI. 1868.

confirmaverim, quam Raun etiam argumentis probare ausus est[1]). Volquardsen idem, Diodoro et Curtio leviter et cursim comparatis, est opinatus, atque adeo propterea, quod Diodorus cum Curtio multis locis consentit, non dubium esse putat, quin Diodorus libro decimo septimo constanter Clitarchum excerpserit[2]). Sed tamen Volquardsen, quum aliam Diodori partem data opera perscrutatus sit, quodammodo potest excusari, Raun vero negligentissimum se praebuit auctorem.

Neque vero hoc quidem loco in omnes historiae Alexandri Magni fontes sum inquisiturus, sed tantummodo Diodoro, Arriano ac maxime quidem Curtio operam meam impertire constitui.

Cap. I.

De fontibus Diodori.

Jam Sanctus Crucius, Geier, Mueller, alii, quod Clitarchi fragmenta valde cum Diodoro consentiunt[3]), Diodorum Clitarchum excerpsisse, collegerunt. Quae sententia mihi rerum Alexandri scriptores pervestiganti refutari non posse videtur, praesertim cum et ex Ciceronis et ex Plini scriptis intelligatur[4]), Ciceronis temporibus Clitarchi librum diligenter esse lectum. Diodorum igitur non ex auctore, qui Clitarcho usus sit, sed ex ipso Clitarcho „celebrato auctore“[5]) hausisse, veresimillimum est. Itaque hoc solum accuratius exquirendum esse puto, utrum ex Clitarcho solo Diodorus expeditiones Alexandri decimo septimo libro enaratas, an ex pluribus fontibus exscripserit.

1) cf. Raun II. pars p. 1—3.

2) cf. Volquardsen p. 28.

3) cf. Mueller: scriptores rerum Alexandri. Fragmenta Clitarchi 1 a, 5, 8, 9, 12, 15, 16, 20—22. Nonnulla fragmenta a Muellero allata, ut exempli caussa 3, 3 a. nullius esse momenti, apertum est.

4) cf. Mueller: scriptores Alexandri fragm. Clit. praefatio.

5) Ut Plini verbis utar.

Inter omnes scriptores, qui aetate Alexandro aequales eius expeditiones enarraverunt, Ptolemaeus, Aristobulus, Callisthenes sine dubio primum obtinent locum. Sed Diodorum vel Ptolemaeo vel Aristobulo usum esse, nemo opinabitur, qui eos cum Diodoro accuratius comperaverit. Neque vero Callisthenem a Diodoro esse adhibitum, mihi quidem ullo argumento probari posse videtur[1].

Attamen dubium est, an Diodorus, Ptolemaeo, Aristobulo, Callisthene exceptis, praeter Clitarchum ex alio fonte vel aliis fontibus, quorum vel minima vel nulla fragmenta nunc exstant, exscripserit.

Libro quidem undecimo usque ad librum decimum sextum a Diodoro historiam Graecam ex Ephoro solo, Siciliensem ex Timaeo solo sumptam esse, et libro vicesimo octavo usque ad librum tricesimum secundum enaratam historiam ex Polybio solo esse depromtam, Cauer ac nuper Volquardsen et Nissen iam satis explicaverunt[2]. Itaque Diodorum omnes historiae partes inter se cohaerentes ex singulis fontibus hausisse neque plures fontes simul adhibuisse, veresimile esse videtur. Attamen huic sententiae in expeditionibus Alexandri libro decimo septimo narratis tres loci videntur obsistere, quibus aliorum quoque fontium Diodorus mentionem facit[3]. Sed si hos locos accuratius inspexeris, rem se ita non habere intelliges. Maximi enim est momenti, nos unum locum ex tribus allatis cum eodem Curti loco posse conferre, cum hic easdem res tradiderit[4]. Diodoro enim auctore, alter fons, praefectum Susorum sua sponte Alexandro tradidisse regiam, narravit, alter, hoc

---

1) cf. excursus p. 8.

2) Cauer: De fontibus ad Agesilai historiam. Volquardsen cap. IV. Cum Volquardsen, Caueri libri nescius, eandem sententiam argumentis probatam prodiderit, quam Cauer, utriusque argumenta esse recta, satis constat. — Nissen: Kritische Untersuchungen über d. IV. u. V. Decade des Livius.

3) Diod. lib. XVII. cap. 23: *ἔνιοι δὲ λέγουσι κτα.* cap. 65: *ὡς μὲν ἔνιοι γεγράφασι κτα.* cap. 73: *ὡς μὲν ἔνιοι γεγράφασιν κτα.*

4) cf. Curt. V. cap. 2 § 8 et Diod. cap. 65.

Dari iussu factum esse, ut Alexander alio loco occuparetur atque in clarissimis urbibus maximisque opibus occupandis retineretur. Quam utramque sententiam, cum in Curtio eodem modo eodemque ordine ac nexu sit narrata[1]), a Diodoro et Curtio non ex pluribus fontibus, sed ex uno scriptore esse haustam, qui pluribus fontibus usus sit, quis est, quin intelligat!

Accedit, quod iam Cauer, Diodorum narrationem, in qua fontes citat, non ex fontibus nominatis, sed una cum fontium nominibus ex uno fonte descripsisse, demonstraverit. Quibus ex caussis Diodorum duobus quoque aliis locis, quos protuli, unum tantummodo fontem esse secutum, veresimile est. Quum praeterea, Diodoro cum reliquis scriptoribus accurate comparato, nulla certa inveniantur indicia, eum expeditiones Alexandri narrantem pluribus fontibus usum esse, sententia Caueri, Volquardseni, Nisseni decimo septimo quoque Diodori libro est comprobata.

Itaque cum et Diodorum Clitarcho usum esse certo sciamus, et eum expeditiones Alexandri ex uno tantummodo fonte exscripsisse, veresimillimum est, facile coniici potest, expeditiones Alexandri a Diodoro ex Clitarcho solo esse haustas.

Excursus ad p. 7.

Cum sint, qui censeant, aut Diodorum, aut auctorem eius expeditiones Alexandri enarrantem Callisthene esse usum, iam argumenta proferam, ex quibus colligere possis, sententiam istam esse falsam. Primum maximi momenti esse puto, quod viginti Callisthenis fragmenta, quorum nonnulla sunt maxima neque verbis neque rebus cum Diodoro conveniunt. Deinde etiam demonstrabitur, Callisthenem et Diodorum, quotiescunque easdem res enarrant, inter se maxime dissentire.

Etenim duo maxima Callisthenis fragmenta sunt de proelio apud Issum commisso et de expeditione ad Ammo-

---

1) cf. Curt.: Abulites, regionis eius praefectus, sive Darii iussu, ut Alexandrum retineret, sive sponte ... misit, traditurum se urbem promittens.

nem facta. Qui duo loci cum Diodoro non modo non consentiunt, sed etiam ab eo vehementer abhorrent. Si enim utriusque scriptoris narrationem proelii apud Issum facti diligentius exanimaveris, has res inter se discrepare reperies[1]).

a) Callisthenes, Alexandrum iam, ubi quadraginta circiter stadia a Dario afuit, copias suas porrecta et aequata fronte in eum duxisse, tradit, Diodorus cum Curtio consentiens, triginta demum a Dario eum instruxisse exercitum[2]).

b) Callisthenes, Dario in proelio apud Issum commisso triginta, Diodorus centum milia equitum fuisse, narrat.[3])

c) Diodorus et Curtius, Darium, dum pugnatur, in laevo cornu, Callisthenis et Arrianus, in media acie stetisse, tradunt. Praeterea Diodorus et Curtius inter Dari atque Alexandri comites multa fuisse certamina referunt, quorum neque Callisthenes neque Arrianus ullo verbo mentionem faciunt, immo salvo narrationis ordine mentionem facere non potuerunt[4]).

d) Denique Polybius eodem loco memoriae prodidit, Alexandrum in Asiam proficiscentem, Callisthene auctore, quadraginta milia peditum habuisse, Diodorus vero tantummodo triginta milia ei fuisse narrat[5]).

Neque minus altero loco de oraculo in templo Ammonis dato Diodorus et Callisthenes inter se discrepant[6]).

Callisthenes enim, Strabone auctore, refert, Alexandro omnia responsa aut nutis aut signis, hoc solum verbis esse

---

1) cf. Diod. c. 33—35 et Polyb. XII. c. 17—22.

2) cf. Diod. c. 33. Curt. III. c. 8 § 24. Polyb. XII. c. 20.

3) cf. Diod. c. 31. Polyb. XII. c. 18.

4) cf. Diod. c. 34 Curt. III. c. 11 § 7—10. Polyb. c. 22. Arr. II. c. 10, 3.

5) Diod. c. 17. Polyb. c. 19.

6) Mueller totam Plutarchi locum, quo expeditio Libyca narratur, ex Callisthene transscriptum esse, falso putat cf. fragm. 36. Haud dubie Plutarchus hoc loco unius tantummodo miraculi auctorem Callisthenem perhibet, quum dicat: Ὁδὲ θαυμαστώτατον, ὡς Καλλισθένης φησί. Praeterea haec Plutarchi narratio de responsis aut per signa aut per verba datis cum strabonis commemoratione eiusdem facti valde discrepat, quam ex Callisthene petitam esse, nemo erit, quin concedat.

data, eum Jovis filium esse[1]). Diodorus vero, eodemque modo Curtius, qui multa responsa enumerant, omnia verbis esse edita, prodiderunt.

Itaque fragmenta Callisthenis cum Diodoro non modo non consentire, sed etiam ab eo prorsus dissidere, apertum est. Neque praeterea in Diodori narratione ulla certa inveniuntur indicia, ex quibus concludere possis, Callisthene Diodorum esse usum. Quamquam quidem satis constat, in Callisthenis opere connexum quemdam cum Homero fuisse[2]), tamen cave, colligas, Diodori locos cum Homero cohaerentes ex Callisthene esse haustos, quum plurimi fontes rerum ab Homero narratarum mentionem faciant[3]).

Itaque non est, cur putemus, narrationem de Alexandro in Asiam transvehente neque minus de parentando ad Achillis tumulum a Diodoro vel eius fonte ex Callisthene haustam esse. Quam fontium narrationem non ob eam caussam cum Homero cohaerere, quod ex Callisthene sit exscripta, sed, quod Alexander non modo Homerum diligenter legerit, sed etiam heroum Homericorum memoriam quocunque modo coluerit atque observaverit, nemo erit, quin intelligat.

Curtium quidem pluribus fontibus inter quos Callisthene quoque usum esse, satis probasse mihi videor[4]). Quos locos

---

1) Callist. ap. Strab. XVII p. 813: *οὐχ .... ἀποθεσπίσεις διὰ λόγων, ἀλλὰ νεύμασι καὶ συμβόλοις τὸ πλέον .... τοῦτο μέντοι ῥητῶς εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι εἴη Διὸς υἱός.*

2) cf. Mueller fragm. Callisth. praefatio p. 8.

3) Plut. Alex. c. 36 .... *αὐτὸς ἔφη τὴν Ἰλιάδα φρουρήσειν ἐνταῦθα καταθέμενος. Καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀξιοπίστων μεμαρτυρήκασιν. Εἰ δ᾿ὅπερ Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν Ἡρακλείδῃ πιστεύοντες, ἀληθές ἐστιν, οὐκ ἀργὸς οὐδ᾿ ἀσύμβολος αὐτῷ συστρατεύειν ἔοικεν Ὅμηρος. Λέγουσι γὰρ, ὅτι κτα.* qua in narratione sequenti etiam duo versus Homerici sunt citati ex Odyss. IV. 354 et 355. Praeterea inspicias Arr. I. c, 11, 5 et VI. c. 10, 2; quum enim Arrianus narrationi de Protesilao, qui Graecorum contra Troianos proficiscentium primus in Asiam pedem intulit et de scuto Iliaco verba „*λόγος ἐστίν, λέγουσιν*", non addat, eam aut ex Ptolemaeo aut ex Aristobulo conscriptam esse, ex ipsius operis praefatione percipi potest.

4) cf. p. 11 sqq.

ex Caliisthene exscriptos media in Diodori narratione plane cum Curtio consentiente deesse, non praetermittendum esse puto.

Quibus ex argumentis omnibus satis, ut opinor, potest colligi, non esse, cur aut Diodorum aut fontem eius Clitarchum ex Callisthene hausisse iudicemus.

Cap. 2.

De fontibus Curti.

§ 1.

Quum Curti opus et cum Clitarchi fragmentis[1]), et maximam partem cum Diodoro[2]) plane conveniat, non dubium est, quin aut Curtius, aut eius fons Clitarcho usus sit. Praeterea cum Clitarchus et Plini temporibus, id est primo saeculo post Chr. natum, quo Curtius historiam scripserit, „celebratus auctor" fuerit, et a Curtio bis sit citatus[3]), Cur-

---

[1]) cf. Müller fragm. Clit. 4, 5, 7, 9, 10—12, 17, 20, 22, 23. Quae quidem fragmenta omnia quinto usqne ad decimum librum a Curtio sunt reddita. Sed ut cum tertio atque quarto Curti libro nullum fragmentum consentiat, hanc ob caussam tantummodo factum esse mihi videtur, quod fere nulla exstant Clitarchi fragmenta, quae cum hac historiae parte cohaerent. Cum enim Clitarchi fragmenta a Muellero 1, 3 et 3a) posita sine ullo momento sint, praeterea fragmentum 1a) ad eam historiae partem sit referendum, quae duobis primis libris amissis, in Curtio deest, unum tantummodo exstat fragmentum, id est secundum a Muellero positum, quod in tertio vel quarto Curti libro redditum esse potuit. Sed forte evenit, ut Curtius rem in hoc fragmento narratam praetermiserit. Itaque non est, cur miremur, quod cum quinto sequentibusque libris plurima, cum tertio atque quarto nulla consentiunt fragmenta. Neque vero in sententiam discedere dubito, tertium quartumque aeque atque quintum sequentesque libros magnam partem ex Clitarcho esse haustos.

[2]) Qui consensus est tam apertus eumque tam saepe aliis locis accuratius exposui, ut hic quoque congruentes locos enumerare et conferre inutile ac longum mihi esse videatur.

[3]) Curt. IX. c. 5 § 21: Ptolemaeum, qui postea regnavit, huic pugnea affuisse (Mallensi) auctor est Clitarchus etc. Curt. IX. c. 8, § 15: octoginta milia Indorum in ea regiona caesa, Clitarchus est auctor etc.

1873, Jan. 23.
Subscription Fund.

VIRO HUMANISSIMO

DR. C. W. NITZSCH

PROF. PUBL. ORD. HIST. IN ACAD. ALB.

Arr. II. c. 8, 3 et 4.... πρώτους μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρως πρὸς τῷ ὄρει τῶν πεζῶν τό τε ἄγημα καὶ τοὺς ὑπασπιστάς, ὧν ἡγεῖτο Νικάνωρ ὁ Παρμενίωνος, ἐχομένην δὲ τούτων τὴν Κοίνου τάξιν, ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν Περδίκκου. οὗτοι μὲν ἔστε ἐπὶ τὸ μέσον τῶν ὁπλιτῶν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ἀρξαμένῳ τεταγμένοι ἦσαν. ἐπὶ δὲ τοῦ εὐωνύμου πρώτη μὲν ἡ Ἀμύντου τάξις ἦν, ἐπὶ δὲ ἡ Πτολεμαίου, ἐχομένη δὲ ταύτης ἡ Μελεάγρου. τοῦ δὲ εὐωνύμου τοῖς πεζοῖς μὲν Κράτερος ἐπετέτακτο ἄρχειν, τοῦ δὲ ξύμπαντος εὐωνύμου Παρμενίων ἡγεῖτο· καὶ παρήγγελτο αὐτῷ μὴ ἀπολείπειν τὴν θάλασσαν.

Curt. III c. 9 § 7, 8 et 10: dextrum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur: huic proximi stabant Coenos et Perdiccas. At Meleager et Ptolemaeus et Amyntas, sui quisque agminis duces in laevo, quod ad mare. Craterus et Parmenio praeerant; sed Craterus Parmenioni parere iussus. Equites ab utroque cornu locati: dextrum Macedones Thessalis adiunctis; laevum Peloponnenses tuebantur .... Parmenioni autem praeceperat, ut quantum posset, agmen ad mare extenderet.

Arr. c. 9, 1: ... Πέμπει κατὰ τάχος τοὺς Θεσσαλοὺς ἱππέας ἐπὶ τὸ εὐώνυμον, κελεύσας μὴ πρὸ τοῦ μετώπου τῆς πάσης τάξεως παριππεῦσαι, τοῦ μὴ, καταφανεῖς τοῖς πολεμίοις γενέσθαι μεταχωροῦντας, ἀλλὰ κατόπιν τῆς φάλαγγος ἀφανῶς διελθεῖν.

Curt. c. II. § 3: Subductis deinde ex acie Thessalis equitibus, praefectum eorum occulte circumire tergum suorum iubet, Parmenionique coniungi, etc.

b) Diodorus eodemque modo Iustinus, pugnam, dum Darius interesset, atrocissimam ac dubiam fuisse, sed, cum Darius fugeret, communem fugam factam esse narrant[1]).

---

1) Diod. c. 34 οἱ δὲ Πέρσαι τὸν βασιλέα κατανοήσαντες ταραττόμενον εἰς φύγην ὥρμησαν. Iustin. XI. c. 9: Tamdiu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius.

Arrianus vero, Darium inter primos fugisse tradit[1]), media acie atque dextero Persarum cornu tam fortiter resistentibus, ut hoc loco pugna diu acerrima ac periculosissima fuisset. In Diodoro igitur atque Iustino pugna ipsa ante, in Arriano post Dari fugam posita est. Quam utramque sententiam in Curtio coniunctam reperimus. Primum eadem certamina ante fugam Dari inita describit, quae Diodorus; sed Diodoro narrante, post regis fugam etiam equites reliquumque exercitum fugisse, Curtius deinde idem quod Arrianus tradit, post regis fugam equitibus Thessalicis cum Persicis etiam acerrime fuisse pugnandum[2]). Praeterea, quae sequuntur, equites Persarum armis magnopere fuisse impeditos, atque Alexandrum tum demum, victoria omnino adepta, hostem persequi ausum esse, et Curtius et Arrianus narraverunt[3]), Diodoro vero atque Iustino tacentibus.

c) Neque minus Curtius de Dari fuga et a Diodoro distat, et cum Arriano consentit. Diodorus enim, Darium, quum equi eius currum trahentes essent consternati, primum frena corripuisse, postea alium currum conscendisse narrat, Curtius autem cum Arriano consentiens, Darium equum ascendisse prodit; eodemque loco et Curtius et Arrianus, Darium regni insignia abiecisse narrant, quod in Diodoro prorsus deest.

B.

Curtium in Tyri obsidione narranda[4]) Clitarcho esse usum, multi Curti loci comprobant, qui aut in ceteris scri-

---

1) Arr. II. c. 11, 4 εὐθὺς σὺν τοῖς πρώτοις ἔφυγεν. et Arr. c. 10, 5—7 et c. 11, 2 et 7.

2) cf. Curt. c. 11 § 13 et 14. Arr. c. 11, 2.

3) Arr. II. c. 11, 3 et 7.

4) cf. Curt. IV. c. 2—4. Diod. c. 40—46. Arr. II. c. 16, 7 et 8, c. 17—24. Iust. XI. c. 10. Plut. Alex. c. 24 et 25. Polyaen Alex. 4.

ptoribus desunt[1]), aut ab iis discrepant, quorum hos praecipue sum allaturus.

Et Diodorus et Curtius, fretum inter Tyrum et continentem situm quatuor, Strabo, tria tantummodo stadia latum fuisse, tradunt[2]). Praeterea Arrianus ultimum impetum in murum factum narrans, primum Admetum, cum clipeatis, post eum demum Alexandrum pugnasse exponit, neque hoc loco Alexandri fortitudinem imprimis praedicat. Curtius vero ac Diodorus, Alexandrum primum pugnantem singulari fortitudine omnibus praestitisse atque hostes hasta, gladio, clipeo necasse produnt[3]).

Quum Clitarchum a Curtio exscriptum esse iam demonstratum sit, plura argumenta, ex quibus intelligi potest, Curtium obsidionem Tyri narrantem Clitarcho usum esse, afferre non opus est. Attamen hoc quoque in narratione magnus est cum Arriano consensus.

Et Curtius, et Arrianus, et Diodorus, Tyrios primo ad aggerem advectos esse, ut impedirent, quominus agger exstrueretur, tradunt[4]). Sed de iis, quae sequuntur, Curtius atque Arrianus tantummodo congruunt, Diodorus dissentit. Hic enim, Tyrios ab Alexandro classe repulsos esse exponit, Curtius vero atque Arrianus classis non mentionem faciunt, sed et milites Alexandri opus facientes a pilis hostium coriis velisque esse defensos[5]), et in ultimo aggere duas turres esse eductas, de quibus in naves hostium appropinquantes tela iacta esse narrant.

---

1) cf. Curt. c. 2 § 14 et 20 c. 4 § 3 et 4. Diod. c. 41. Curt. c. III. § 6, 7, 9, 11 c. 4. § 1. Diod. c. 42. Curt. c. 3, 13. Diod. c. 43.

2) cf. Curt. c. 2 § 7: namque urbem a continenti quatuor stadiorum fretum dividit etc. Diod. c. 40 ... *διὰ τὸ τέτταρσι σταδίοις διείργεσθαι τῆς ἠπείρου κτα.* Strab. XVI. *ἥδε πόλις ἀπέχει, στάδια ἀπὸ θαλάττης γ'.*

3) cf. Curt. IV c. 4 § 11 et 12: quosdam etiam gladio clipeoque impulsos praecipitavit (Alexander). Diod. c. 46 *αὐτὸς δὲ καθηγο ύμενος τῶν εἰς χεῖρας βιαζομένων τοὺς μὲν τῷ δόρατι τους δὲ τῇ μαχαίρᾳ τύπτων ἀπέκτεινεν, ἐνίους δ' αὐτῇ τῇ περιφερείᾳ τῆς ἀσπίδος ἀνατρέπων κτα.*

4) cf. Arr. c. 18, 5 et 6. Curt. c. 2, 22 et 23.

5) Curt.› coria velaque Arr.: *προκαλύμματα δὲ δέῤῥεις καὶ διφθέραι.*

Neque minus quae sequuntur in Curtio atque Arriano consentiunt. Tyrios, uterque tradit, ut res ab Alexandro ad laborantes tuendos gestae ad irritum caderent, navem materiis igni concipiendo idoniis, praecipue bitumine ac sulfure onerasse[1]), puppim saburra gravasse, ut prora emineret, navem secundo vento ad aggerem advehisse et res, quarum mentionem feci, in prora sitas incendisse. Quo facto, milites ex hac nave iam flagrante confugisse, turres ac machinas ab igne captas esse; quae non capta essent, a Tyriis esse incensa. Quem consensum nullius esse momenti, qui quaestionem de proelio Issico a me ante habitam legerit, non iudicabit.

C.

Neque Diodorus, neque Iustinus ullius responsi, prima Dari epistola accepta, ab Alexandro dati mentionem fecerunt; et Curtius et Arrianus primum Alexandri responsum epistolam haud brevem afferunt, in qua non modo sententiarum sed etiam verborum consensus est[2]).

a) Alexander, utroque auctore, huius belli caussam a Persis esse datam, scribit[3]), quod etiam iisdem argumentis demonstrat. Scripsisse enim Alexandrum, Persas sine caussa olim Macedonibus ac Graecis bellum intulisse, atque patrem Philippum per homines esse necatum qui a Persis essent sollicitati, et Curtius et Arrianus tradunt. (Curt. Quos sollicitaverant vestri. Arr: *οὓς ὑμεῖς συνετάξατε.*)

b) Arr.: *μάχῃ νενύκηκα . . . νῦν δὲ σὲ καὶ τὴν χώραν ἔχω, τῶν θεῶν μοι δόντων.*

Curt.: te ipsum acie vici, magnam partem Asiae in ditionem redegi meam et diis quoque pro meliore stantibus causa.

---

1) Curt: bitumine ac sulfure Arr.: *πίσσα καὶ θεῖον.*

2) cf. Curt. IV. c. 1 § 10 sqq. Arr. II. c. 14.

3) Arr. *ἐστράτευσα ἐπὶ σὲ ὑπάρξαντος σοῦ τῆς ἔχθρας.* Curt.: repello bellum non infero.

c) Arr.: ἐλθὼν πρός με τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας αἴτει καὶ λάμβανε.

d) Arr.: εἰ δὲ φοβῇ . . . . πέμπε τινὰς τὰ πίστα ληψομένους.

e) Arr.: τοῦ λοίπου ὅταν πέμπῃς παῤ ἐμὲ, ὡς βασιλέα τῆς Ἀσίας πέμπε, μηδὲ ἅ βούλει ἐξ ἴσου ἐπιστέλλε.

Curt.: Si veneris supplex et matrem et conjugem et liberos sine pretio recepturum te esse promitto.

Curt.: Quod si nobis committere times, dabimus fidem, impune venturum.

Curt.: De cetero cum mihi scribes, memento, non solum regi te, sed etiam tuo scribere.

D.

Tum in narratione expeditionis ab Alexandro Aegyptum factae Curtius et Arrianus consentire mihi videntur. Maximam quidem partem hoc quoque loco Curtius et Diodorus inter se conveniunt[1]). Uterque enim prodit, ab Alexandro, Gaza expugnata, Amyntam cum decem navibus in Macedoniam missum esse, ut milites conscriberet, posteaque, Alexandrum ab Aegyptiis libenter esse acceptum, quod Persarum regnum iis odiosissimum fuisset. Quae in Curtio sequuntur, in Diodoro desunt, sed ab Arriano congruenter, quin etiam iisdem verbis sunt tradita.

a) Curt.: atque ille septimo die posteaquam a Gaza copias moverat, pervenit etc.

b) Curt.: Mazaces, praetor Darii relictus etc.

c) Curt.: a Memphi eodem flumine (Nilo) vectus ad interiora Aegypti penetrat.

Arr.: καὶ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς Γάζης ἐλαύνων, ἧκεν κ. τ. α.

Arr.: Μαζάκης, ὃς ἦν σατράπης Αἰγύπτου ἐκ Δαρείου καθεστηκώς. κ. τ. α.

Arr.: ἐκ δὲ Μέμφιος κατέπλει κατὰ τὸν ποταμὸν ὡς ἐπὶ θάλατταν κ. τ. α.

---

1) Curt. IV. c. 7, 2—6. Diod. c. 49. Arr. III. c. 1, 1—5.

E.

In narratione quoque proelii apud Gaugamela commissi consensum Arriani et Curti esse, explicaturus sum.

a) Si Curt IV c. 15. § 9—12 cum Diod. c. 59 comparaveris, utrumque ex eodem fonte Clitarcho hausisse, satis intelliges. Sed quae sequuntur non omnino consentiunt. Diodorus enim tantummodo tradit, copias a Mazaeo ad castra diripienda missas, mandato prospere confecto, revertisse felicem eventum nuntiantes; Curtius vero addit, Menidam, praefectum equitum Alexandri, cum paucis turmis auxilium impedimentis laturum advenisse, sed cum impetum Scytharum non sustineret, ad regem refugisse. Tum Alexandrum Areten, ducem hastatorum, contra Scythas misisse[1]). Haec narratio, quae in Diodoro deest, cum Arriano vero congruit. Curtius enim atque Arrianus alterum agmen, Menida duce, alterum, illo fugato, Arete duce, ab Alexandro hostibus oppositum esse, tradunt[2]). Hos duces Arrianus vero missos esse in Persas dextrum cornu circumeuntes narrat, quos et Diodorus et Arrianus ab hostibus castra Alexandri invadentibus discernit. Itaque haec narratio, quae et in Diodoro deest, et cum Arriano consentit, ob eam caussam a Curtio falso loco posita esse mihi videtur, quod Curtius hoc loco praeter Clitarchum Arriani fonte est usus.

b) Ea, quae in Curtio sequuntur, ex Clitarcho esse deprompta, si Curtium cum Diodoro contuleris, concedes[3]). Tum quidem Curtius rursus cum Arriano convenit, quae quoque res et a Curtio et ab Arriano narratae in Diodoro desunt; uterque enim tradit, Bactrianos deinde a Dario missos pugnae vertisse fortunam atque multos Alexandri milites necasse[4]).

---

1) cf. Curt. IV c. 15 § 12 et 13.

2) cf. Arr. III. c. 13, 2 et 3. c. 14, 1 sqq.

3) cf. Curt. c. 15 § 17 et Diod. c. 58.

4) cf. Curt. c. 15 § 18 et Arr. III. c. 13, 4.

F.

Tum in narratione expeditionis, Susis expugnatis, in ulteriorem Asiae partem factae Curti cum Arriano consensus invenitur. Uterque enim, omnibus aliis scriptoribus de hac re tacentibus, narrant, Sisygambim, Dari matrem, Alexandrum pro Uxiis deprecatam esse[1]).

G.

Denique in Curtio angustias Persidis ab Alexandro expugnatas narrante non parvum cum Arriano inveni consensum[2]). Curti atque Arriani verba afferre iam satis est.

Curt.:	Arr.:
Curt: Cratero igitur ad custodiam castrorum relicto cum peditibus, quis assueverat et iis copiis, quas Meleager ducebat et sagittariis et equitibus etc.	Arr.: *Κράτερον μὲν αὐτοῦ καταλείπει ἐπὶ στρατοπέδου τήν δὲ αὐτοῦ τάξιν ἔχοντα καὶ τὴν Μελεάγρου καὶ τῶν τοξάτων ὀλίγους καὶ τῶν ἱππέων κτα.*

Quibus ex argumentis omnibus satis apertum esse mihi videtur, Curtium praeter Clitarchum fonte quodam Arriani usum esse. Atque quis fuerit fons, probaturus sum.

Cum Arrianus in praefatione dicat, se quae ab aliis fontibus praeter Ptolemaeum atque Aristobulum essent tradita, „*ὡς λεγόμενα*" tantummodo conscripsisse, constat Curtium aut Ptolemaeo aut Aristobulo usum esse; nam nulli loco cum Curtio congruenti, cuius mentionem feci, Arrianus verba „*λεγόμενα*" vel „*λέγουσι*" vel „*λόγος ἐστίν*", addidit. Cum ita se res habeat, tantummodo dubium est, utrum Curtius Ptolemaeo an Aritobulo usus sit.

Si et Ptolemaei et Aristobuli fragmenta perspexeris, illum res ab Alexandro gestas, expeditiones, proelia, res bellicas narrasse, hunc praecipue terras, populos, plantas,

---

1) Hanc narrationem a Curtio ex fonte Arriani haustam esse, ex Arriano satis perspici potest. cf. p. 21, 2). Attamen hoc loco argumenta illa non praecipienda esse arbitror.

2) cf. Curt. V. c. 4 § 14. Arr. III c. 18, 4.

fluvios descripsisse, cognosces[1]). Itaque, cum antea exposuerim, proelium apud Issum factum, Tyri obsidionem, Alexandri epistolam, expeditionem Aegyptum factam, deprecationem Sisygambis, expugnationem faucium Persicarum a Curtio atque Arriano congruenter esse tradita, iam ob hanc caussam veresimile esse videtur, a Curtio illos locos ex Ptolemaeo exscriptos esse.

Cuius coniecturae multo graviora inveniuntur argumenta. Arrianus enim narrationi de Sisygambis deprecatione cum Curtio consentiente verba praeposuit: „*Πτολεμαῖος δὲ ὁ Λάγου λέγει*"[2]), unde satis apparet, illam narrationem in Aristobulo defuisse, ob eamque caussam a Curtio ex Ptolemaeo esse haustam.

Praeterea quum in Curtio ne minimus quidem cum Aristobuli fragmentis consensus inveniatur, Ptolemaeum vero Curtius ipse uno loco citaverit[3]), mea sententia iam non dubium esse potest, quin illi septem loci cum Arriano congruentes, quos ante attuli, ex Ptolemaeo sint hausti[4]).

Quibus expositis, apertum est, illos locos ab Arriano non ex Aristobulo sed ex Ptolemaeo esse conscriptos, quod adhuc tantummodo uno illorum locorum certum erat, quo Arrianus Ptolemaeum citat[5]).

---

[1]) cf. Muel. fragm. Ptol. et Aristob.

[2]) cf. Curt. V. c. 3 § 12—14 et Arr. III. c. 17, 6,: *Πτολεμαῖος δὲ ο Λάγου λέγει τὴν Δαρείου μητέρα δεηθῆναι ὑπὲρ αὐτῶν 'Αλεξάνδρου δοῦναί σφισι τὴν χώραν οἰκεῖν.*

[3]) Curt. IX. c. 5 § 21: Ptolemaeum, qui postea regnavit, huic pugnae (Mallensi) adfuisse, auctor est Clitarchus et Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriae suae refragatus, afuisse, missum in expeditione, memoriae tradidit.

[4]) Geieri igitur sententia, ex Aristobuli potissimum commentariis hausta esse, quae de Tyri obsidione et expugnatione prodidisset Arrianus II. c. 15—25, falsa est. Hoc praeterea quoque apertum est, quum, quod Menandro auctore Aristobulus narravit, non modo ab Arriano, quod Geier falso putat, sed etiam a ceteris scriptoribus sit traditum. cf. Muel. fragm. Aristob. 7, b.

[5]) Cum non satis constet, utrum Arrianus an Curtius prius scripserit, locos illos congruentes a Curtio ex Arriano haustos esse posse, putaveris. Quae sententia, si recta esset, nescirem, quomodo factum esset, ut Cur-

§ 3.

Praeterea in Curtio nonnullos inveni locos cum Callisthenis fragmentis consentientes, quos sum allaturus. Iam supra exposui, non quidquam esse argumenti, Diodorum Callisthene esse usum; quod iudicium hic quoque confirmatur, cum omnes res a Callisthene atque Curtio congruenter traditae in Diodoro desunt.

A.

Ac primum Callisthenis fragmentum de proelio apud Issum commisso, quod omnium Callisthenis fragmentorum copiosissimum est, cum Curtio sum collaturus.

a) Descriptionem aciei ab Alexandro ante proelium Issicum instructae a Curtio ex Ptolemaeo haustam esse, iam satis explicavi [1]). Aciem vero Dari antea in eodem capite a Curtio descriptam non ex Ptolemaeo esse sumptam, apertum est, quum Curtius atque Arrianus valde inter se distent. Sed quae Polybius ex Callisthene de acie a Dario instructa tradidit, plane cum Curtio consentiunt. Ex Polybi enim narratione, qui Callisthenem refutare conatus est, colligi potest, a Callisthene fuisse traditum, Darium primo in laevo cornu contra Alexandrum pugnaturum triginta milia mercenariorum Graecorum in dextro suo cornu collocasse, sed deinde, consilio media in acie dimicandi capto, illa triginta milia mercenariorum ad se in mediam aciem vocasse [2]). Arrianus quidem, qui copiose atque accurate et

---

tius nullas ab Aristobulo, plurimas a Ptolemaeo narratas res ex Arriano transscripsisset. Praeterea quod Curtius pugnam Mallensem describens, Ptolemaeum ipsum, se ab illa pugna afuisse, memoriae tradidisse narrat et tamen hanc pugnam cum Oxydracis esse commissam exposuit, (IX. c. 4 18 „perventum ad oppidum Oxydracarum") quod Arrianus valde vituperat, (VI., c. 11, 3) certum esse putaverim, Curtium non ex Arriano, sed ex Ptolemaeo hausisse.

1) cf. p. 13 a).

2) Quae et Dari consilia et res ab eo gestas tali modo a Callisthene fuisse contexta, ex iis, quae Polybius disperse prodidit, colligi potest. Polybius enim XII. c. 18, Callisthene propterea quod triginta milia mer-

consilia et res gestas tradidit, primi consilii, quo Darius utens in laevo suo cornu fuit dimicaturus, triginta milibus mercenariorum in dextro cornu collocatis, nullo verbo mentionem fecit. Sed a Curtio idem consilium proditum est; qui enim Darium et triginta milia mercenariorum in dextro suo corno collocasse, et in laevo dimicaturum fuisse tradit[1]). Descriptionem aciei ab Alexandro instructae, quam a Curtio ex Ptolemaeo exscriptam esse iam probavi, in Curtio sequuntur, quae cum antecedente descriptione aciei non cohaerent[2]). In illa enim aciei descriptione iam expositum est, equitatum in duobus cornibus fuisse collocatum; in iis autem quae sequuntur, ab Alexandro demum per angustias iter factum esse, deinde equitatum, spatio paullatim maius aperto, ex tergo in cornua praemissum esse Curtius narrat. Eum propterea tempora perturbasse, quod fontem permutasset, coniicere licet. Ac revera in hac Curti narratione itineris ab Alexandro per angustias facti gravissimus cum Callisthene est consensus. Uterque enim tradit, quod in ceteris fontibus deest, Alexandri exercitum triginta et duo armatorum ordines latum per angustias esse profectum[3]).

B.

Multo apertior est Curti cum Callisthene consensus in narratione proelii apud Gaugamela commissi.

Si Curti narrationem huius proelii cum Plutarchi

---

cenariorum in dextro cornu collata esse narravit, vituperato, demonstrare conatus est, mercenarios ultra mediam aciem stetisse. Neque Polybio auctore Darium eos demum ad se vocare opus fuisse, quum iam inter eos esset. Tum in capite 22 scribit, Callisthenem haec narrasse: *κατὰ μὲν ἀρχὰς καὶ τὸν Δαρεῖον αὐτὸν (μάχεσθαι) βούλεσθαι κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον, ὕστερον δὲ μετανοῆσαι.*

1) Curt. III. c. 9 § 1 u. 2: Nabarzanes equitatu dextrum cornu tuebatur. In eodem erat Thymodes Graecis peditibus mercede conductis triginta milibus praepositus. § 3: In laevo cornu .... ipsum regem in eodem cornu dimicaturum etc.

2) Curt. III. c. 9 § 12.

3) Curt.: triginta et duo armatorum ordines ibant Polyb. XII. c. 19 .... *τὸ βάθος αὐτῆς ἐπὶ τριάκοντα καὶ δύο κτα.*

comparaveris, eos valde inter se consentire invenies. Huc accedit, ut res et a Curtio et a Plutarcho congruenter narratae in Diodoro aut desint, aut a Curtio discrepent.

a) Parmenionem, Curtio ac Plutarcho auctoribus, dum pugnatur, bis ad Alexandrum misisse legatos, qui ab eo peterent, ut ipsi auxilio veniret, primum enim, cum Persae castra Macedonum aggrederentur, deinde cum et ex fronte et ex tergo hostes ipsum invaderent. Diodorus autem narrat, Ptolemaeum tantummodo semel Alexandrum auxilium rogasse, quum hostes a duabus partibus eum aggrederentur[1]). Quam rogationem, Curtio atque Plutarcho auctoribus, secundam fuisse apertum est. Praeterea illa Diodori narratio cum Curti ac Plutarchi magnopere differt.

Diodorus enim tradidit, Parmenionis nuncios ad Alexandrum non pervenisse, sed audientes, Alexandrum Darium persequentem longissime processisse, infecta re rediisse. Curtius vero ac Plutarchus, nuncium illum Alexandro delatum esse, quo gravissime commotum eum revertisse prodiderunt[2]).

b) De primo nuncio a Parmenione ad Alexandrum misso Curtius ac Plutarchus idem narrant[3]). Alexandrum, cum Parmenio ab eo petivisset, ut auxilio veniret, quod castra in periculo essent, Parmenioni respondisse, se, victoria adepta, non modo sua esse recuperaturos, sed etiam omnia, quae hostium essent, occupaturus; eum, contempto sarcinarum damno, fortiter dimicaret. Praeterea Curtius et Plutarchus soli produnt, Alexandrum secundo Parmenionis nuncio redire permotum, de vera redeundi caussa copiis

---

1) Curt. IV. c. 15 § 6 et c. 16 § 2. Plut. c. 32, 2 et c. 33, 5. Diod. c. 60. Arr. III. c. 15. Quum Arrianus et cum Diodori narratione consentiens a Plutarchi ac Curti discrepans unius tantummodo nuncii a Parmenione ad Alexandrum missi mentionem faciat, et eiusdem, cuius Diodorus, apertum est, hanc Diodori narrationem non propterea cum Curti ac Plutarchi discrepare, quod a Diodoro sit corrupta, sed eam ex alio fonte transscriptam esse, veresimile est.

2) Curt.: „frendente Alexandro". Plut.: „ὁ βασιλεὺς ἀνιαθείς.

3) Curt. IV. c. 15. § 7 et 8. Plut. Alex. c. 32, 3.

celatis, in militum defatigationem ac noctem culpam transtulisse[1]).

c) Etiam iisdem verbis utuntur haec narrantes. Aristandrum vatem, alba veste indutum, militibus aquilam super caput Alexandri volantem monstrasse, haud dubium victoriae auspicium; quam ob caussam Macedonibus animum maxime esse auctum[2]).

Ex quibus narrationibus in Curtio ac Plutarcho plane consentientibus, quas aut in reliquis fontibus deesse, aut cum iis discrepare probavi, satis apparet, Curtium ac Plutarchum illis locis, quos protuli, eodem fonte esse usos. Sed quis fuit fons?

Clitarchum non fuisse, apertum est, cum Curtium atque Diodorum de nonnullis rebus inter se consentire, iam exposuerim.

Sed Plutarchus in narratione proelii apud Gaugamela facti bis Callisthenem citavit. Quem utrumque locum, cum iis, quae cum Curtio consentiunt, cohaerere, non difficile est intellectu. Primo enim loco, quo Callisthenes est nominatus, a Plutarcho narratur, Alexandrum ad deos dextram manum supplicem tetendisse, ut, si revera Iovis filius esset, Graccos corroborarent atque ulciscerentur[3]). Ea, quae sequuntur, aquilam visam, augurium Aristandri vatis, reliqua, narrationem continuare, satis perspicuum mihi esse videtur. Supplici enim Alexandro deos aquila visa signum dedisse, se eius preces audisse, ex narrationis ordine atque connexu additur. Haec igitur a Plutarcho narrata, quae cum Curtio

1) cf. Curt. c. 16. § 18 et 19. Plut. c. 33, 5.

2) Curt. IV. c. 15. § 26 et 27. Plut. c. 33, 2.

Curt.: „vates Aristander, alba veste indutus“ etc.	Plut.: ὁ δὲ μάντις Ἀρίστανδρος χλανίδα λευκὴν ἔχων κ. τ. α.
Curt.: .... super capút regis aquilam etc.	Plut.: .... ἀετὸν ὑπὲρ κεφαλῆς Ἀλεξάνδρου κ. τ. α.
Curt.: ingens ergo alacritas atque fiducia accendit ad pugnam.	Plut.: ὥστε πολὺ μὲν θάρσον ἐγγενέσθαι . . . ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐπικυμαίνειν τὴν φάλαγγα.

3) Plut. Alex. 33, 1.

conveniant, ex eodem fonte esse exscripta, ex quo, quae praecedant, id est ex Callisthene, veresimillimum est. Unde colligi potest, Curtium quoque illam narrationem ex Callisthene hausisse.

Altero loco Callisthenes a Plutarcho media in narratione de Parmenione iterum ab Alexandro auxilium petente citatus est, quam cum Curtio consentire, a ceteris vero scriptoribus distare iam supra satis demonstravi [1]).

Quibus ex argumentis omnibus concludere possumus, Curtium proelium et aqud Issum et apud Gaugamela factum narrantem inspexisse Callisthenem. Quo exposito, Curtium multis aliis quoque locis, quibus, cum pauca modo ex Callisthene fragmenta sint tradita, non perspici potest, Callisthene usum esse, colligere licet.

§ 4.

Curtium praeter Clitarchum, Polemaeum, Callisthenem, aliis quoque fontibus esse usum, paucis verbis sum expositurus.

Curti narrationem Alexandriae conditae atque expeditionis ad Ammonem factae propter maximum cum Diodoro consensum ex Clitarcho esse haustam, qui fontes diligenter inspexerit, concedet. Nonnulla quoque argumenta Raun attulit [2]). Qua ex narratione unius loci mentionem sum facturus, qui a Curtio ex alio fonte est exscriptus. Curtius enim narrat [3]): „Cum rex urbis futuris muris polentam, ... destinasset; avium greges advolasse, et polenta esse pastas: cumque id omen pro tristi a plerisque esset acceptum; respondisse vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multisque eam terris alimenta praebituram“.

a) Qui locus et in Diodoro deest, et in Curtio extra narrationis ordinem est positus. De urbis muro enim ab

---

1) cf. p. 24 a).
2) cf. Raun p. 13 et 14.
3) Curt. IV. c. 8. § 6.

Alexandro destinato iam ante Curtius locutus neque polentae neque avium mentionem fecit[1]).

b) Praeterea Curtius ipse verbis „fama est", quae illi loco praeposuit, iam significasse videtur, eum non ex Clitarcho esse haustum.

c) Huc accedit, ut Plutarchus, qui hoc loco plane cum Curtio consentit, hanc narrationem ex Heracleide esse sumptam commemoraverit[2]).

Curtium Timagenis librum certe inspexisse, propterea satis constat, quod uno loco illum citavit, eiusque narrationem de pugna Mallensi, Ptolemaei sententia collata, correxit atque corripuit[3]).

In hac ergò quaestione de fontibus Curti instituta demonstravi, Curtium historiam usque ad Dari mortem narratam praeter Clitarchum maxime ex Ptolemaeo, paucis locis ex Callisthene, uno loco certe ex Timagene hausisse.

Cap. 3.

De fontibus Arriani.

Ipse Arrianus in praefatione, se potissimum Ptolemaeum atque Aristobulum secutum esse affirmat. Sed addit, nonnulla quoque „*ὡς λεγόμενα*" ex aliis fontibus exscripsisse, quae sibi narratu digna essent visa[4]). Quo in numero Clitarchum quoque fuisse, hoc loco nonnullis argumentis sum probaturus. Cum Diodoro enim, quem Clitarchum solum exscri-

---

1) Curt. c. 8. § 2.

2) Plut. c. 26, 2. *Ἐὶ δὲ ὅπερ Ἀλεξανδρεῖς λέγουσι, Ἡρακλείδῃ πιστεύοντες κ. τ. α.* Attamen, quum nesciamus, quo tempore Heracleides vixerit, dubium est, utram Curtius illam narrationem ex ipso Heracleide, an ex communi fonte, an ex fonte hauserit, qui Heracleide sit usus.

3) Curt. IX c. 5. § 21: Ptolemaeum, qui postea regnavit, huic pugnae affuisse, auctor est Clitarchus et Timagenes etc.

4) Arr.: „*Προοιμιον: ἔστι δὲ ἃ καὶ προς ἄλλων ξυγγεγραμμένα, ὅτι καὶ αὐτὰ ἀξιαφήγητά τέ μοι ἔδοξε καὶ οὐ πάντῃ ἄπιστα, ὡς λεγόμενα μόνον ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου ἀνέγραψα.*

psisse, supra exposui, multa congruunt, quibus Arrianus addidit verba „*ὡς λεγόμενα*“ vel, quae eandem vim habent „*λέγουσι, λέγεται, λόγος ἐστίν, λόγος κατέχει*“. Cuiusmodi locos tres tantummodo afferam, quibus Arrianus et Diodorus non modo easdem sententias, sed etiam eadem verba transscripserunt.

a) In narratione de Alexando Hellespontum transeunte et de rebus ab eo primum in Asia gestis Arrianus plures adhibuit fontes, quos, verbis *λέγουσι* vel *ὡς λόγος* additis, neque Ptolemaeum neque Aristobulum esse, satis constat[1]). Inter quos fontes secundum ab Arriano verbo *λέγουσι* introductum propter res cum Diodori narratione plane consentientes Clitarchum esse, veresimillimum est. Arrianus enim hoc loco aeque ac Diodorus narrat, Alexandrum primum ex nave in Asiae terram descendisse, Minervae Troicae sacrificasse, armis suis in eius templo fixis, arma sumpsisse, quae ex Troiano bello usque ad illud tempus fuissent salva. Etiam iisdem verbis utuntur.

Arr.: *τῇ τε Ἀθηνᾷ θῦσαι.*

Arr.: *τὴν πανοπλίαν τὴν αὑτοῦ ἀναθεῖναι κ. τ. α.*

b) Diod. c. 37: *ὁ δὲ βασιλεὺς ἅμ' ἡμέρᾳ λαβὼν ἕνα τῶν φίλων . . . . Ἡφαιστίωνα παρῆλθε πρὸς τὰς γυναῖκας. ἐχόντων δ' ἀμφοτέρων ἐσθῆτας μὲν ὁμοίας, τῷ μεγέθει δὲ καὶ κάλλει προέχοντος τοῦ Ἡφαιστίωνος, ἡ Σισύγαμβις τοῦτον ὑπολαβοῦσα εἶναι τὸν βασιλέα προσεκύνησεν. διανευόντων δ' αὐτῇ τῶν παρεστώτων*

Diod.: *τῇ μὲν Ἀθηνᾷ ἀπετέλεσε θυσίαν κ. τ. α.*

Diod.: *τὸ μὲν ἰδίον ὅπλον ἀνέθηκεν.*

Arr. II. c. 12, 6 et 7: *λόγος δὲ ἔχει καὶ αὐτὸν Ἀλέξανδρον τῇ ὑστεραίᾳ παρελθεῖν εἴσω ξὺν Ἡφαιστίωνι μόνῳ τῶν ἑταίρων. καὶ τὴν μητέρα τὴν Δαρείου, ἀμφιγνοήσασαν ὅστις ὁ βασιλεὺς εἴη αὐτοῖν, ἐστάλθαι γὰρ ἄμφω τῷ αὐτῷ κόσμῳ, τήν δὲ Ἡφαιστίωνι προςελθεῖν, καὶ προςκυνῆσαι, ὅτι μείζων αὐτῇ ἐφάνη ἐκεῖνος. ὡς δὲ ὁ*

---

[1]) cf. Arr. I. c. 11. § 6—8 et c. 12. § 1. Diod. c. 17 et 18 init.

καὶ τῇ χειρὶ δεικνυόντων τὸν Ἀλέξανδρον, ἡ μὲν Σισύγαμβις αἰδεσθεῖσα τὴν ἄγνοιαν πάλιν ἐξ ἀρχῆς προσεκύνει τὸν Ἀλέξανδρον, ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπολαβὼν εἶπε μηδὲν φροντίσῃς, ὦ μῆτερ. καὶ γὰρ καὶ οὗτος Ἀλέξανδρός ἐστιν.

Ἡφαιστίων τε ὀπίσω ὑπεχώρησε καί τις τῶν ἀμφ' αὐτὴν, τὸν Ἀλέξανδρον δείξας, ἐκεῖνον ἔφη εἶναι Ἀλέξανδρον, τὴν μὲν καταιδεσθεῖσαν τῇ διαμαρτίᾳ ὑποχωρεῖν, Ἀλέξανδρον δὲ οὐ φάναι αὐτὴν ἁμαρτεῖν. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνον εἶναι Ἀλέξανδρον.

Verba loquuntur.

c) Alexander, a Dario de pacis conditionibus iterum legatis missis, amicos ad concilium convocavit, qui sententias aperirent. De iis, quae sequuntur, Diodorus et Arrianus, qui huic loco „λέγουσι“ praeposuit, plane inter se consentiunt[1]).

Diod. c. 54: *Παρμενίων* δὲ πρῶτος εἶπεν „ἐγὼ μὲν ὢν Ἀλέξανδρος ἔλαβον ἂν τὰ διδόμενα“ ..... ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὑπολαβὼν εἶπε „κἀγώ, εἰ *Παρμενίων* ἦν, ἔλαβον ἄν“.

Arr. II. c. 25, 2: .... *Παρμενίωνα* μὲν λέγουσιν Ἀλεξάνδρῳ εἰπεῖν, ὅτι αὐτὸς ἂν Ἀλέξανδρος ὢν κτα. Ἀλέξανδρον δὲ *Παρμενίωνι* ἀποκρίνασθαι, ὅτι καὶ αὐτὸς ἄν, εἴπερ *Παρμενίων* ἦν, οὕτως ἔπραξεν.

Quibus ex tribus locis a me allatis iam satis apparere mihi videtur, Arrianum praeter Ptolemaeum et Aristobulum et alios quosdam fontes Clitarcho esse usum[2])

[1]) Praeter Diodorum et Arrianum Curtius quoque (IV. c. 11. § 14) atque Plutarchus (c. 29, 3) hanc narrationem ex Clitarcho deprompserunt.

[2]) Ab Arriano non scriptorem esse adhibitum, qui ex Clitarcho hauserit, sed Clitarchum ipsum, ex iisdem argumentis, quae in quaestionibus de fontibus Diodori et Curti institutis protuli, veresimile est.

De reliquis rerum Alexandri Magni scriptoribus, Iustino, Plutarcho, Polyaeno, et de primariis fontibus, qui aut Alexandri tempore, aut non multo post sunt scripti, Ptolemaeo, Aristobulo, Callisthene, Clitarcho, quam primum, Germanica quidem sermone utens, in medium proferam quaestionem.

Vita.

Natus sum ego Rudolfus Petersdorff a. d. XV. Cal. Jul. anni MDCCCXLV in „Budschen" prope Angerburgiam sito, quae est urbs Borussiae orientalis, patre Carolo, nunc iam sex annos mortuo, matre Louise e gente Hundsdoerffer, adhuc superstite. Fidei addictus sum evangelicae. Primis literarum elementis in praestantissima urbis Loetzen schola imbutus in secundam gymnasii Rastenburgensis classem a doctissimo directore Techow sum receptus. Post quartum annum, testimonio maturitatis accepto, a. d. VIII Cal. Nov. a. 1865 a. professore illustrissimo Friedlaender, tunc prorectore magnifico Academiae Albertinae Regimontanae civis factus sum ordinique philosophorum adscriptus. Quo ex tempore inclinatione quadam mentis ductus praecipue historicis studiis operam dedi, ad criticam facultatem mentem formare studens. Studiis peractis, examen pro facultate dicendi absolvi, quo ex tempore in gymnasio Gedanensi, sub auspiciis doctissimi et humanissimi directoris Kern maxime florente sum probandus.

Docuernut me praeter virum doctissimum Nitzsch, quem prae omnibus nomino: Laband, Steffenhagen, Rosencranz, Ueberweg, Lehrs, Friedlaender, Schade, Voigt, Lohmeyer, Hopf, Schubert. Per quatuor annos et seminario historico interfui, tunc professoribus illustr. Schubert ac Nitzsch dirigentibus, et exercitationibus critico-historicis, quae tunc sub prof. Nitzsch, nunc sub professoribus Nitzsch et Maurenbrecher florent.

Quos viros omnes, qui me literis instituerunt ceterosque bene de me meritos pergrata memoria prosequar.